

Sygn. akt I CSK 713/17

POSTANOWIENIE

Dnia 12 lipca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kamil Zaradkiewicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jacek Grela

SSN Małgorzata Manowska

w sprawie z wniosku A. K.
przy uczestnictwie J. K.
o podział majątku dorobkowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 12 lipca 2019 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 21 marca 2017 r., sygn. akt XXVII Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W dniu 6 czerwca 2014 r. A. K. złożyła wniosek o podział majątku wspólnego małżonków (zgromadzonego w czasie trwania małżeństwa z uczestnikiem J. K.) oraz o rozliczenie nakładu z majątku osobistego na majątek wspólny uczestników.

Sąd Rejonowy w toku postępowania ustalił, że uczestnicy pozostawali w związku małżeńskim od 31 maja 2003 r. do 25 marca 2014 r. W dniu 1 maja 2010 r. Sąd Okręgowy w W. ustanowił ustrój rozdzielności majątkowej, zaś w

trakcie małżeństwa w dniu 8 stycznia 2008 r. małżonkowie nabyli lokal mieszkalny w P., który został obciążony hipoteką zabezpieczającą spłatę przez nich zaciągniętego kredytu. Lokal stanowił składnik majątku dorobkowego byłych małżonków.

Sąd ustalił ponadto, że od 2010 r. kredyt spłaca tylko wnioskodawczyni, która oświadczyła gotowość dalszej jego spłaty, jakkolwiek dłużnikami z tytułu kredytu pozostają w dalszym ciągu oboje uczestnicy. Sąd ustalił wartość lokalu z uwzględnieniem obciążenia hipotecznego na kwotę 122.727,24 zł po odjęciu aktualnego zadłużenia wobec banku w wysokości 220.373,76 zł.

Postanowieniem z 24 września 2015 r. Sąd Rejonowy w P. ustalił skład majątku dorobkowego byłych małżonków oraz wysokość nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny wnioskodawczymi, wysokość udziałów w majątku wspólnym, a także dokonał podziału majątku wspólnego, przyznając część jego składników na własność wnioskodawczymi, a część - uczestnikowi. Ponadto Sąd zasądził od wnioskodawczyni na rzecz uczestnika spłatę w wysokości 61.363,62 zł, zaś od uczestnika na rzecz wnioskodawczyni - 50.012,24 zł tytułem zwrotu połowy jej nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny, a także oddalił roszczenie wnioskodawczyni o zwrot wydatków oraz orzekł o kosztach postępowania.

W apelacji od powyższego orzeczenia uczestnik zaskarżył je w części, przede wszystkim w zakresie wartości lokalu mieszkalnego, a także w zakresie ustalenia wartości udziałów w majątku wspólnym, a nadto łączne wartości składników przyznanych na własność wnioskodawczyni. Apelujący zarzucił orzeczeniu Sądu pierwszej instancji przede wszystkim naruszenie art. 46 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w związku z art. 1038 k.c., art. 1035 k.c. i art. 212 § 1-3 k.c. przez niezasadne uwzględnienie przy określeniu wartości lokalu mieszkalnego wchodzącego w skład majątku wspólnego, iż jest on obciążony hipoteką w związku z udzielonym kredytem hipotecznym, a także naruszenie art. 684 k.p.c. w związku z art. 567 § 3 k.p.c. poprzez nieprawidłowe ustalenie wartości majątku wspólnego małżonków.

Z kolei w apelacji wnioskodawczyni również zaskarżyła postanowienie w części, w szczególności poprzez naruszenie art. 684 k.p.c. w związku z art. 567

§ 3 k.p.c. poprzez nieprawidłowe ustalenie wartości lokalu mieszkalnego poprzez przyjęcie, iż wartość niespłaconego kredytu mieszkaniowego na datę poprzedzającą wydanie postanowienia wynosi 220.373,76 zł, podczas gdy zgromadzony w postępowaniu materiał dowodowy wykazuje kwotę 220.379,76 zł, co miało bezpośredni wpływ na ustalenie wartości lokalu oraz wartości zasądzonej od wnioskodawczynie spłaty na rzecz uczestnika.

W konsekwencji obie strony wniosły o zmianę zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego.

Postanowieniem z 21 marca 2017 r. Sąd Okręgowy w W. zmienił zaskarżone postanowienie uwzględniając w części apelacje uczestników postępowania. Sąd odwoławczy nie podzielił stanowiska uczestnika postępowania w zakresie wpływu obciążenia hipotecznego na wartość lokalu.

Od powyższego orzeczenia skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego wywiódł uczestnik postępowania, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię (ew. niewłaściwe zastosowanie, tj. art. 46 k.r.o. w związku z art. 1035 k.c., 1038 k.c. oraz art. 212 k.c., przez ustalenie wartości lokalu mieszkalnego z uwzględnieniem wartości pozostałego do spłaty kredytu budowlano hipotecznego, zaś alternatywnie - naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 567 § 3 w związku z art. 684 k.p.c. poprzez błędne ustalenie wartości nieruchomości, a co za tym idzie wartości majątku wspólnego z uwzględnieniem związanego z nim długu wynikającego z umowy złotowego mieszkaniowego kredytu budowlano-hipotecznego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawczynie wniosła o oddalenie skargi uczestnika postępowania oraz o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego na jej rzecz od uczestnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

1. Istota problemu będącego przedmiotem skargi kasacyjnej sprowadza się do pytania o to, czy podział majątku wspólnego odnosi się jedynie do aktywów, czy też również do pasywów, w tym obciążeń hipotecznych w przypadku, gdy

nieruchomość obciążona zostaje przyznana jednemu ze współwłaścicieli. Kwestia ta była przedmiotem rozbieżnych stanowisk przyjmowanych w judykaturze, w tym w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

2. Według pierwszego ze stanowisk prezentowanych w orzecznictwie, sąd w postępowaniu o podział majątku wspólnego przydzielając nieruchomość obciążoną hipoteką jednemu z uczestników ustala wartość tego składnika z uwzględnieniem obciążenia hipotecznego. Wartość przyznanej jednemu z byłych małżonków nieruchomości musi być zgodnie z tym stanowiskiem pomniejszona o wartość aktualnego obciążenia hipotecznego (zob. np. uchwała z 25 czerwca 2008 r., sygn. akt III CZP 58/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 99, postanowienia z 5 października 2000 r., sygn. akt II CKN 611/99, "Monitor Prawniczy" 2001, nr 2, s. 93, Biuletyn SN 2000, nr 11, s. 15; z 29 września 2004 r., sygn. akt II CK 538/03, niepublikowane, z 26 listopada 2009 r., sygn. akt III CZP 103/09, OSNC-D 2010, nr 3, poz. 82; z 21 stycznia 2010 r., sygn. akt I CSK 205/09, "Rodzina i Prawo" 2011, nr 19, s. 92, z 20 kwietnia 2011 r., sygn. akt I CSK 661/10, OSNC-ZD 2012, nr B, poz. 31, z 26 października 2011 r., sygn. akt I CSK 41/11, "Izba Cywilna" 2012, nr 10, s. 37, i z 21 marca 2013 r., sygn. akt II CSK 414/12, niepublikowane; z 26 września 2013 r., sygn. akt II CSK 650/12, niepublikowane; wyroki z: 2 kwietnia 2003 r., sygn. akt III RN 55/02, OSP 2005, nr 3, poz. 32; 2 kwietnia 2009 r., sygn. akt IV CSK 566/05, niepublikowany).

Z kolei zgodnie z drugim, przeciwnym stanowiskiem, sąd w opisanych okolicznościach powinien ustalić wartość nieruchomości nie uwzględniając hipoteki. Ta bowiem pozostaje bez wpływu na wartość rynkową nieruchomości. Stanowisko takie zajmuje Sąd Najwyższy w nowszym orzecznictwie, w szczególności w uchwale z 28 marca 2019 r., sygn. akt III CZP 21/18, Biuletyn SN 2019, nr 3, poz. 8, w której wskazał, że w sprawie o podział majątku wspólnego małżonków, obejmującego nieruchomość obciążoną hipoteką zabezpieczającą udzielony małżonkom kredyt bankowy, sąd - przydzielając tę nieruchomość na własność jednego z małżonków - ustala jej wartość, jeżeli nie przemawiają przeciwko temu ważne względy, z pominięciem wartości obciążenia hipotecznego (zob. też postanowienie z 5 grudnia 1978 r., sygn. akt III CRN 194/78, OSNCP 1979, nr 11, poz. 207; postanowienie z 21 stycznia 2010 r., sygn. akt I CSK 205/09,

niepublikowane; postanowienie z 26 stycznia 2017 r., sygn. akt I CSK 54/16, "Biuletyn SN" 2017, nr 5, s. 13; postanowienie z 14 marca 2017 r., sygn. akt II CZ 161/16, niepublikowane).

3. Powyższe rozbieżności wiążą się z brakiem jednoznacznej regulacji ustawowej tego zagadnienia. W dotychczasowym orzecznictwie przeważał pogląd, iż w razie podziału majątku wspólnego należy uwzględnić wartość obciążenia hipotecznego, tj. pomniejszyć wartości składnika tego majątku o wartość istniejącego ograniczonego prawa rzeczowego.

4. Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie podziela pogląd, zgodnie z którym w razie podziału majątku wspólnego i przyznaniu jednemu z byłych małżonków nieruchomości obciążonej hipoteką, wartość tego składnika nie powinna uwzględniać wartości obciążenia.

5. Zgodnie z art. 567 § 3 k.p.c., do postępowania o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku. W związku z tym w postępowaniu o podział majątku wspólnego znajduje zastosowanie art. 684 k.p.c., zgodnie z którym skład i wartość spadku ulegającego podziałowi ustala sąd, co do zasady według chwili dokonania podziału. W postępowaniu o podział majątku sąd z urzędu ustala skład oraz wartość majątku.

W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 27 lutego 2019 r., sygn. akt III CZP 30/18, trafnie wskazano, iż art. 618 § 3 k.p.c. nie wyłącza dochodzenia między małżonkami roszczenia o zwrot kwoty zobowiązania zabezpieczonego hipoteką, spłaconego przez jednego z nich po uprawomocnieniu się postanowienia o podziale majątku wspólnego. Sąd Najwyższy zasadnie również uznał, że podział majątku wspólnego obejmuje wyłącznie aktywa (prawa majątkowe), a nie rozciąga się na pasywa (długi), zaś art. 686 k.p.c. stosowany odpowiednio (art. 46 k.r.o. w związku z art. 688 i art. 618 k.p.c.) wskazuje na dopuszczalność rozliczenia w postępowaniu o podział majątku wspólnego jedynie długów spłaconych w czasie między ustaniem wspólności a podziałem majątku. W związku z tym nie można w postępowaniu o podział majątku dokonywać rozliczeń zaciągniętych przez małżonków i niespłaconych długów

(zob. w szczególności postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 5 grudnia 1978 r., sygn. akt III CRN 194/78, OSNCP 1979, nr 11, poz. 207).

Zaprezentowane stanowisko jest zbieżne z pojawiającą się w orzecznictwie oceną, iż podział majątku nie obejmuje długów - w każdej postaci - co oznacza, że sąd w zasadzie nie ustala ich istnienia i wysokości (wartości) ani nie orzeka o ich spłacie (np. postanowienia Sądu Najwyższego z 26 września 1968 r., sygn. akt III CRN 209/68, OSNCP 1969, nr 6, poz. 112, z 26 stycznia 1972 r., sygn. akt III CRN 477/71, OSPiKA 1972, nr 9, poz. 174, z 12 stycznia 1978 r., sygn. akt III CRN 333/77, niepublikowane, z 20 września 2000 r., sygn. akt I CKN 295/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 32; uchwała Sądu Najwyższego z 28 marca 2019 r., sygn. akt III CZP 21/18). Przyjęto, że długów zaciągniętych przez oboje małżonków nie można rozliczać.

W przypadku podziału obejmującego hipotekowaną nieruchomość i jej przyznanie na własność jednemu z małżonków oboje uczestnicy pozostając stronami umowy kredytowej są w dalszym ciągu dłużnikami wierzyciela hipotecznego, który w dalszym ciągu w zakresie spłaty zaciągniętego przez nich kredytu może jej dochodzić od każdego z nich. Podział majątku wspólnego nie wpływa na status byłych małżonków jako dłużników. W razie dokonania spłaty przez jednego z nich może on dochodzić w przyszłości połowy wartości dokonanej spłaty w drodze regresu między dłużnikami solidarnymi na podstawie art. 376 k.c. Przyszłe roszczenie regresowe nie podlega rozliczeniu na podstawie art. 618 § 1 k.p.c.

W tym kontekście nie można zapominać, że okoliczność, iż jeden z małżonków nie jest tak zwanym dłużnikiem rzeczowym, tj. osobą, której składnik majątkowy służy zabezpieczeniu spłaty wierzytelności, nie ma znaczenia dla ustalenia zakresu zobowiązań obojga byłych małżonków wobec ich wierzyciela. Nie zmienia tego fakt, iż temu ostatniemu w praktyce jest łatwiej dochodzić zaspokojenia od tego z dłużników, który dysponuje rzeczowo obciążonym składnikiem majątku dla zabezpieczenia dochodzonej należności.

Sąd Najwyższy podziela również stanowisko zawarte w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 27 lutego 2019 r.,

iż „antycypowanie przez sąd w postępowaniu o podział majątku wspólnego, czy, kiedy, w stosunku do kogo i czy w ogóle dojdzie do przymusowego zaspokojenia się wierzyciela z majątku jego dłużników naruszałoby wynikające z przepisów kodeksu postępowania cywilnego reguły dowodzenia faktów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia”.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę we wskazanym w sentencji zakresie Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania.

jw